Три милијарде евра су банке у Србији наплатиле на основу трошкова обраде 14,5 милиона уговора о кредиту, закључених током претходних 20 година. Толико износи укупна штета која је нанета грађанима Србије, али само мали број њих се одлучио на тужбу против банке – тек око два одсто. Поднето је око 300.000 тужби, од којих је 30.000 (десет одсто) правноснажно окончано, и то све у корист корисника кредита.

Судска пракса била је уједначена, а успех у спору против банке сто одсто загарантован. У зависности од висине кредита које су имали, неки грађани су добијали неколико хиљада, а неки више стотина хиљада динара одштете. Док су се многи још премишљали да ли да туже банке, један број адвоката је од оваквих спорова направио уносан бизнис, па су чак и откупљивали потраживања од клијената, а од банака добијали екстрапрофит на име судских трошкова за изгубљене спорове.

Онда се 16. септембра ове године све преокренуло. Врховни касациони суд (ВКС) допунио је свој ранији правни став реченицом да банке нису дужне да посебно доказују трошкове кредита, што је изазвало протесте адвоката на улицама због „нове извесности” – да ће сви спорови грађана против банака од сада бити изгубљени.

Иако је ВКС саопштио да овај став „никога не обавезује”, адвокати су јавно оптужили судије највишег суда да су подлегли утицајима банкарског лобија. Изнет је податак да би банке и даље биле у плусу чак и када би изгубиле још милион и по спорова. Међутим, не зна се шта би било после – када би свих 14,5 милиона уговора о кредиту било утужено. За сваког просечног грађанина под кредитом то није неки велики добитак, али за банке би ипак на дуге стазе то био значајан губитак, који би у крајњем исходу могао да повећа каматне стопе и наметне нова банкарска правила или да изазове велике економске потресе.

Највећи губитак у целој овој причи не би се могао лако измерити новцем, а тај губитак се зове – правна несигурност. Адвокати чак упозоравају да би могло доћи до велике уставне кризе.

– Сада су судије збуњене јер не знају како да поступају после допуњеног става ВКС, па се чак доводе у заблуду да треба да одбијају тужбене захтеве корисника кредита против банака, иако су током претходне четири године доносиле одлуке у корист клијената. Ствара се огромна правна несигурност – каже адвокат Милош Андријашевић, који је на конференцији за медије, испред „Адвокатског протестног одбора”, упозорио да „Србији следи незапамћена уставна криза уколико допуњени став ВКС заживи у судској пракси”.

Упозорава да су судови сада у ризику да масовно крше чланове 32 и 36 Устава Србије, који гарантују право на правично суђење и на једнаку заштиту права. У том случају дошло би до масовног кршења уставних права јер Устав гарантује грађанима да ће бити донете истоветне пресуде у истим случајевима. Може се догодити да Уставни суд буде затрпан уставним жалбама, а то никоме није у интересу јер поступци по тим жалбама могу да трају више година.

– Практична примена допуњеног става ВКС, који омогућава банкама да наплате трошкове за које никада нису приложили доказе да су икада и настали, односно да наплате маглу, омогућиће банкама да раде шта хоће – каже Андријашевић.

ВКС је до сада донео око хиљаду ревизијских одлука у споровима против банака, које су све донете у корист корисника кредита, а 250 таквих одлука објављено је на сајту највишег суда.

– Огромна већина судија Грађанског одељења ВКС до сада је своју аргументацију у ревизијским пресудама заснивала на томе да банка може да наплати само онај трошак за који је доказала да је у стварности и настао. Поставља се питање шта је утицало на најмање 23, од укупно 28 судија Грађанског одељења ВКС, да сада промене своје мишљење за 180 степени – каже адвокат.

Подсећа да се ставови највишег суда доносе или мењају само онда када постоји проблем неуједначене судске праксе, а овде тај проблем не само да није постојао, него је пракса судова била потпуно иста. Сви судови доносили су пресуде којима су усвајани тужбени захтеви грађана да им банке врате незаконито наплаћене трошкове обраде кредита и премије осигурања.

– Ми се сада не боримо само за грађане и за адвокатуру већ се боримо и за судије. Оне од нас, на крају крајева, очекују да им помогнемо и да им некако омогућимо да и даље суде независно по Уставу и закону. Осим тога, правна сигурност је у интересу и саме државе и власти јер и држава би морала да плаћа одштете због повређених уставних права и погрешног рада судова као њених органа. Једини наши противници су банкари, који су се дрзнули да нам униште правосуђе и слободарски дух. Ово је једна епска битка за слободу и сви би требало да нас подрже – каже адвокат Милош Андријашевић у разговору за „Политику”.

Највиши суд би управо сада, када је судска пракса од 16. септембра почела да се разједињује, имао основа да сазове такозвану Општу седницу, на којој учествују све судије ВКС.

– У циљу очувања правне сигурности и права на правично суђење и једнаку заштиту грађана, Општа седница ВКС може заузети став да се доносе пресуде као до 16. септембра ове године. То би био правни начин да се овај проблем реши. Међутим, није на адвокатури да директно утиче на ВКС. Ми смо последњи који себи смеју да дају за право да директно утичу на највиши суд јер се заправо искрено трудимо да сачувамо његов пољуљани углед, зато што нам је независан суд свима у интересу – каже Андријашевић.

На питање да ли му је познато да поједини адвокати имају пред судовима у Србији више

десетина хиљада предмета против банака, одговара да у сваком друштвеном проблему постоје екстремне појаве, али да већина адвоката није направила монополе од банкарских предмета.

Указује да су се у Немачкој отварале канцеларије које су се бавиле искључиво трошковима обраде кредита и радиле све док Централна банка Немачке није дала налог свим пословним банкама да обештете своје клијенте за неосноване трошкове у периоду од претходне три године. Тако су немачке банке добровољно исплатиле грађанима неколико милијарди евра, без вођења судских поступака.

– Немачки Врховни касациони суд је 2014. и 2017. године заузео став да банке имају право да наплаћују само камату, као цену њихове услуге. Све друге трошкове који су имале за одобрење кредита могу да наплате само ако докажу да су заиста и настали. Не могу да се наплате непостојећи трошкови. Тај исти став је заузео и Европски суд правде у пресуди Ц-224/19 и 259/19, у којој је одлучено о споровима шпанских грађана против банака Краљевине Шпаније, где је наведено да банка поступа супротно начелу савесности и поштења уколико својим клијентима намеће плаћање накнаде за обраду кредита и других улазних трошкова, а да не достави доказ да ли су ти трошкови заиста и настали и на шта се односе – наводи наш саговорник.

Банке у Србији до сада нису показале вољу да добровољно врате својим клијентима оно што су неосновано узеле. Када би то учиниле, не би биле суочене ни са судским споровима ни са судским трошковима, а грађани не би ангажовали адвокате.

Александра Петровић

(Политика)